

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI MADANIYAT
VAZIRLIGI**

**O‘ZBEKISTON DAVLAT SAN’AT VA MADANIYAT
INSTITUTI**

**Musiqashunos olim, san’atshunoslik fanlari doktori,
professor Oqilxon Ibrohimovning yorqin xotirasiga
bag‘ishlangan**

**“O‘ZBEK MUSIQIY MEROSINING TA’LIM
TIZIMIDAGI O‘RNI VA AHAMIYATI”**

Respublika ilmiy-nazariy konferensiya materiallari to‘plami

2023-yil 28-noyabr

TOSHKENT-2023

UDK 04
KBK 93
O' 25

“O‘zbek musiqiy merosining ta’lim tizimidagi o‘rni va ahamiyati” mavzuidagi respublika ilmiy-nazariy konferensiya materiallari to‘plami [Matn]: materiallar to‘plami. – T.: O‘zDSMI, 2023. – 234 bet.

Mas’ul muharrir:

Xudoyev G‘anijon – *O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti “Cholg‘u ijrochiligi va musiqa nazariyasi” kafedrasi professori v.b., san’atshunoslik fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)*

Tahrir kengashi a‘zolari:

Turg‘unova Nasiba – *O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti “Cholg‘u ijrochiligi va musiqa nazariyasi» kafedrasi dotsenti, san’atshunoslik fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)*

Yakubov Zohidjon – *O‘zRFA San’atshunoslik instituti bosh mutaxassisi, musiqashunos*

Xudoyqulova Nilufar – *O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti “Cholg‘u ijrochiligi va musiqa nazariyasi” kafedrasi o‘qituvchisi*

Mazkur to‘plamdan joy olgan ilmiy maqolalar O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi Rayosati majlisining 2023-yil 27-apreldagi 39-son bayoni hamda O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2023-yil 2-maydagi 118-son buyrug‘i bilan tasdiqlangan “2023-yil uchun mo‘ljallangan xalqaro va respublika tadbirlari rejasi”ga muvofiq, 2023-yil 28-noyabr kuni O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat institutida “Insonga e’tibor va sifatli ta’lim yili” davlat dasturi asosida san’atshunoslik fanlar doktori, professor Oqilxon Ibrohimovning yorqin xotirasiga bag‘ishlangan **“O‘zbek musiqiy merosining ta’lim tizimidagi o‘rni va ahamiyati”** nomli Respublika ilmiy-nazariy konferensiyasidagi materiallar asosida tayyorlandi.

To‘plamga kiritilgan ma’lumotlarning to‘g‘riligi va aniqligi uchun mualliflar mas’ul.

MILLIY MUSIQA SAN'ATI VA YOSHLAR TARBIYASI

Gulayda EMBERGENOVA,
O'zDSMI Nukus filiali "Vokal" kafedrasini o'qituvchisi
Yo'ldoshev Lochinbek Ergashboy og'li
O'zDSMI Nukus filiali talabasi

Annotatsiya. Maqolada milliy musiqa san'atining yoshlar tarbiyasiga ta'siri va milliy musiqani tinglashning xususiyati haqida sharq mutafakkirlarining bildirgan fikr-mulohozalari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: yoshlar tarbiyasi, musiqa san'ati, milliy ijrochilik, qadriyat, inson ruhiyati.

Musiqa – ohang (intonatsiya) san'ati, sadolarda ifodalangan voqelikning badiiy aksidir. U borliqni o'ziga xos tarzda aks ettirib, uni boyitadi, hamda uni tushunib olish va o'zgartirishga yordam beradi. Ma'lumki, musiqa jamiyat hayotida muhim rol o'ynaydi. Musiqa insonning turmush tarzi va ijtimoiy hayotida, mehnat va dam olish chog'larida albatta ishtirok etadigan bo'lib, kishini ma'naviy qadriyatlarga erishtiradigan noyob vositadir. U shaxsning ma'naviy olamini, axloqiy maqsadlarini shakllantiruvchi estetik tarbiyaning samarali quroli hisoblanadi. Musiqaning o'zi, uning yaratuvchilari, ijro etuvchilari, tinglovchilaridan iborat musiqa madaniyati jamiyat madaniyatidagi muhim bir sohadir. Umuman olganda musiqa ham dastavval inson ongiga ona allasi orqali singadi. Vaqt o'tishi sayin musiqaga bo'lgan ehtiyoj va qiziqish ham shu tarzda shakllanadi. Musiqa inson ijtimoiy-ruhiy holatiga ta'sir ko'rsatuvchi va ma'lum darajada uning holatini belgilovchi unsurdir. Musiqa shaxs psixologiyasini turli holatda harakatlantiruvchi bir lamchi omildir. Sababi insonning eshitayotgan musiqasi kayfiyatini ko'tarishi, yaratuvchanlikka, ijodkorlikka undashi, xafa qilishi, tushkunlikka tushirishi mumkin.

Aytilgani kabi bular musiqaga bog'liq. Lekin biz yuqorida keltirib o'tganlar ko'p jihatdan qo'shiqqa xos. Qo'shiqni esa biz fiziologik jihatdan (ohangni) eshitish, psixologik jihatdan (so'zlarni)tahlil qilish orqali o'zimizga qabul qilamiz. Musiqashunoslida musiqiy idrok tushunchasi bo'lib, biz qo'shiq yoki musiqiy asrni musiqiy idrok orqali his qilamiz. Tom ma'noda shu orqali musiqaning ruhiy va jismoniy holatimizga ta'sirini anglaymiz.

Insonning musiqa faoliyati asosan uch bosqichda amalga oshiriladi: ijod, ijro va tinglash (uquv). Har bir bosqichda asarning mazmun va shakli o'zgacha ko'rinishga ega bo'ladi. Ijod bosqichida badiiy g'oya va shakl muallif ongida mushtarak holda tug'iladi. Ijro jarayonida shakl va mazmun ijrochi tomonidan uning dunyokarashi, estetik tasavvurlari, shaxsiy tajriba va maxoratiga mos ravishda o'zgartiriladi. Musiqa ixlosmandlari ham ijro etilayotgan asarni o'zlarining xususiy didi, hayotiy va badiiy tajribasiga asoslanib qabul qilishadi.

Musiqa inson ruhiyatini ajralmas qismi. Musiqadan ozuqa olish uchun inson yuksak madaniyatli, sof qalb egasi, go'zallikni his eta oladigan, o'z kasbiga, Ona vataniga mehr ko'rgan bo'lishi kerak. Shu bilan birga, millatimiz ko'zgusi deya e'tirof etiladigan, milliy musiqa san'atimiz inson faoliyati unumdorligiga ta'sir

qiladigan, ma'lum manoda kuch beradigan, ishga baraka bo'ladigan – ijodiy g'ayrat quroldir.

“Bilasizlarmi, madaniyat bilan yaqin bo'lgan insonning dunyoqarashi madaniyatli bo'ladi. Uning umri uzoq bo'ladi... Ashula bilan seni ishingda o'n baravar baraka bo'ladi. Odamning chehrasida mehr paydo bo'ladi”, - degan edi Prezidentimiz. O'zbek milliy qo'shiqlarini maromiga yetkazib kuylash, tinglovchining yuragiga ijobiy ta'sir qila olish – bir san'at bo'lsa, millatimiz ko'zgusi bo'lgan milliy qo'shiqlarini tinglashning o'zi ham bir san'atdir. Milliy qo'shiqlarimizdan bahra olish, undagi mumtoz kuy va g'azal o'yg'unligini tinglay olish, ardoqlash, e'zozlash – san'at chinavandalaridan ham ma'lum darajada saviya talab qiladi.

Musiqaning inson ruhiyatiga ta'sir qilish borasida keng imkoniyatlari qadimdan oq musiqashunoslar, mutafakkirlar va olimlar diqqatini o'ziga jalb qilgan. Ular musiqa san'atining insonlarni shaxs sifatida shakllanishiga ta'sir qiladigan xususiyatlarini aniqlashga urunishgan. Darhaqiqat jahon fani ravnaqiga ulkan hissa qo'shgan buyuk ajdodlarimiz komil insonni tarbiyalashda musiqaning o'rnini chuqur anglab, shaxs kamolotidagi ahamiyatini o'z asarlarida, pedagogik qarashlarida tadqiq qilib bizga beqiyos manbalar qoldirgan.

Sharq musiqashunosligining asoschisi, uning rivojiga katta hissa qo'shgan serqirra ijodkor va mutafakkir Abu Nasr Forobiy o'zining shaxsining ma'naviy kamolotida muhim ahamiyatga ega bo'lgan musiqa ta'limi bilan ham mukammal shug'ullangan. Al-Forobiy fikricha: “Musiq – nodir san'at, ezgulikka yetaklovchi kuchdir”.

Osiyoda yashagan buyuk olim al Forobiyning musiqaga bag'ishlangan “Musiq haqida katta kitob” asari cholg'u madaniyatimiz tarixining o'qilmagan saxifalarni birmuncha oydinlashtirish imkonini beradi. Kishi ruhiga, qalbiga, his-tuyg'ulariga kuchli ta'sir qiladigan musiqa san'ati bilan shug'ullangan hamda uning nazariy va amaliy-tarbiyaviy ahamiyati to'g'risida asar yozish o'sha davrda buyuk jasorat edi. Forobiyning tabiricha san'at, shu jumladan, musiqa ilohiy ne'mat emas, balki inson ijodining mahsulidir. Uning vazifasi insonga o'z intellektual va axloqiy sifatlarini takomillashtirishda foydali bo'lishidan iborat. Avvalo, shaxsning insoniy fazilatlarini shakllantirishda musiqaning ijobiy ta'sirini ta'kidlab, u shunday yozadi: “Oh, musiqa dunyosi, agar siz bo'lmasangiz, odamning ahvoli qanday bo'lar edi”. Musiq san'ati qachonki millat ko'zgisiga aylanadi. O'sha qo'shiqlarda o'sha millatning urf-odati, turmushi, hayoti va xalqning ertasi ko'rini olsagina. Milliy musiqaga qadimdan ezgulikka yeltuvchi va shaxsga ilohiy ta'sir qilguvchi, inson vujudiga ruh ato etadigan ijodiy ne'mat sifatida qaralgan. Forobiy musiqa ilmini keltirib chiqargan asarlar hususida yozar ekan, musiqaning axloqiy-tarbiyaviy jihatlariga diqqatni jalb etadi.

“Bu ilm shu ma'noda foydaliki, – deb yozadi u “Ixso al-ulum” asarida – u o'z muvozanatini yo'qotgan (odamlar) xulqini tartibga keltiradi, mukammallikka yetmagan xulqni mukammal qiladi va muvozanatini saqlab turadi. Bu ilm tananing salomatligi uchun ham foydalidir, chunki tana kasal bo'lsa ruh ham so'ladi, tana to'siqqa uchrasa, ruh ham to'siqqa uchraydi. Shuning uchun ovozlarning ta'siri bilan

ruhni sog‘aytirish yordamida tana sog‘aytiriladi, ruh esa o‘z kuchlarining tartibga solinishi va substansiyaga moslashtirilishi orqali sog‘ayadi. Milliy musiqa san‘atini tibbiyot ham qadrlagan. Nafaqat tarbiya quroli sifatida, joiz bo‘lsa undan kasallikka malham sifatida ham foydalanishgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/yangi-o-zbekiston-taraqqiyotida-musiqa-san-atining-o-rni>
2. Ahmedov B. Milliy musiqa san‘ati – millat ko‘zgusi.//jurn. Teatr №1. 2023. – Toshkent. (10-12 b)
3. G‘oyib B., Ermuhammad K. Yana kelar sen kutgan bahor.//jur. Guliston №10. 1989 y. O‘zKMK nashriyoti. (32 b).
4. Elmurodova G. Musiqa san‘ati va uning bizning hayotimizdagi o‘rni //jur. Ta’lim fidoyilari №1. 2022. – Toshkent (4-8 b).
5. Turanazarov N. Musiqa o‘qitish metodikasi va maktab repertuari.: - Termiz. TerDU. 2006. 92 bet.
6. Ashurov M. Yoshlar tarbiyasida musiqa san'atining ahamiyati. Qarang: <https://znano.ru/media/yoshlar-tarbiyasida-musiqa-sanatining-ahamiyati-2661546>
7. Mahkamova Sh. Insoniyat evolyutsiyasida musiqa san‘atining tutgan o‘rni//jur. “Science and Education” Scientific Journal. – Toshkent. 2021. № 2. www.openscience.uz.

CONTENT OF MUSIC CULTURE LESSONS AND ELEMENTS ORGANIZING THE MUSIC EDUCATION SYSTEM

Mahfuza KHOJAGELDIYEVA,
Teacher of Termiz State Pedagogical Institute

Abstract: In this article, you can get information about the content of music culture classes in general secondary schools in Uzbekistan, musical activities and their use in the course of the lesson. In addition, this article has written about the importance of music in human life and spiritual world.

Key words: Moral-aesthetic education, group singing, musical literacy, listening to music, teaching principles, pedagogical technologies.

Human life cannot be imagined without the art of music. Art not only provides spiritual nourishment to people, but also plays an important role in their physical development. Realizing the role of music in moral and aesthetic education, it is necessary not to forget its importance in educating the young generation. Musical beauty is an important factor in the formation of a person's spiritual image. Musical education is a tool that leads a person to beauty, and it forms aesthetic and emotional characteristics of a person. Music, like any art form, originated in ancient times, when people lived in caves, used stone tools, and covered themselves with animal skins. The spiritual world of those people is limited, the language is poor, and the surrounding

His ideas about events were very vague. But nevertheless, musical masterpieces, even if they are in a "wild" state, were created by these ancient people. Almost all types of art have existed thousands of years ago came Art appeared not